

Opvallend sterke doortrek van Duinpiepers *Anthus campestris* in het najaar van 1992

Influx of Tawny Pipits *Anthus campestris* in The Netherlands in autumn 1992

RAN SCHOLS & CARLO VAN SEGGELEN

Vanwege de nogal onopvallende trekroep en het tamelijk obscure gedrag van neergestreken vogels moeten de meeste vogelaars tevreden zijn met hooguit enkele Duinpiepers per najaar. Wat dit betreft worden fanatieke trektellers waarschijnlijk nog het beste bedeed, met name wanneer ze actief zijn in het zuidoosten van het land of langs de Hollandse en Zeeuwse kust. Met enig geluk zien zij in sommige jaren een dozijn of meer Duinpiepers langstrekken (o.a. Bijlsma 1987, Mostert & Laponder 1988, Schols 1986). Op de ZW-Veluwe werden door Bijlsma (1978) in het midden van de jaren zeventig maximaal enkele tientallen trekkers per najaar opgemerkt, maar tegenwoordig worden dergelijke aantallen door andere tellers op de Veluwe niet (meer) vastgesteld (Buesink 1985, Lensink & Kwak 1985, Schoppers 1991).

Het was dan ook totaal onverwacht dat Nederland in het najaar van 1992 als het ware overspoeld werd met Duinpiepers. Deze influx bleef niet onopgemerkt tijdens de systematische trektellingen bij Geleen (R. Schols) en in de Groote Peel (C. van Seggelen e.a.). Op deze posten werd in de periode dat er Duinpiepers doortrokken (week 34-39, 20 augustus tot en met 30 september) wekelijks 2-6 keer 's ochtends en overdag geteld. In totaal ging het hierbij om 186 respectievelijk 184 uren. Er werd geteld volgens de richtlijnen van de Landelijke Werkgroep Vogeltrektellen (LWVT 1985). Dit hield onder andere in dat een standaard telfront van 200 meter breedte (cirkel van 100 meter rondom de waarnemer) werd aangehouden.

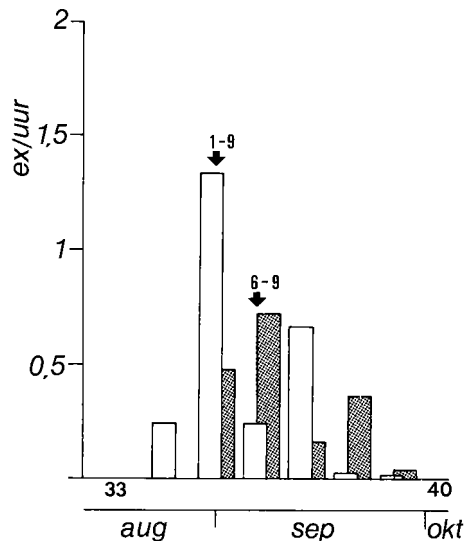
In de genoemde periode zag de teller bij Geleen 67 Duinpiepers passeren (waarvan 52 over het 200 meter front) en de telploeg in de Groote Peel 49 (alle over het telfront). Dit betekende een gemiddeld aantal van 2.60 respectievelijk 2.04 Duinpiepers per telling in deze periode (over het standaard telfront). Oude records gingen hiermee grandioos aan diggelen.

Aantalsverloop

Geleen en de Groote Peel Bij Geleen werden de eerste (drie) Duinpiepers opgemerkt op 20 augustus, waarna de aantallen snel opliepen. Er konden twee trekgolven worden onderscheiden, met als

maxima 20 exemplaren op 30 augustus en 14 exemplaren op 13 september (figuur 1). Na half september werden nog maar weinig vogels waargenomen. De laatste Duinpieper werd gezien op 29 september.

In de Groote Peel lieten de eerste Duinpiepers wat langer op zich wachten. Vermoedelijk werd dit veroorzaakt doordat er op deze post in de laatste decade van augustus niet frequent werd geteld. Nadat op 29 augustus de eerste Duinpieper passeerde, nam ook hier de trek snel toe en was er eveneens sprake van twee golven, namelijk in begin september en rond half september (figuur 1). De beste telling was die op 6 september met tien exemplaren. In tegenstelling tot Geleen werden in de Groote Peel ook na half september nog vrij veel Duinpiepers waargenomen. Op 29 september passeerde de laatste Duinpieper. De mediane datum in de Groote Peel (6 september) viel vijf dagen later dan bij Geleen.

Figuur 1. Doortrekverloop van de Duinpieper over de telposten Geleen (wit, N=67) en Groote Peel (gearceerd, N=49) per standaardweek, najaar 1992. Het pijltje geeft de ligging van de mediane datum aan. *Weekly hourly means numbers of migrating Tawny Pipits at locations Geleen (white, N=67) and Groote Peel (dark, N=49). Arrow indicates median date of passage.*

Aantallen elders in ZO-Nederland Ook in andere delen van Limburg en het oosten van Noord-Brabant werden in dezelfde periode uitzonderlijk veel pleisterende en overtrekkende Duinpiepers gezien. Zo trokken over de telpost Mariahoop in Midden-Limburg minimaal 20 exemplaren, met op 10 september zelfs een groep van twaalf exemplaren. De tellers hier gaven bovendien aan dat ze aanvangelijk mogelijk exemplaren gemist hadden wegens onbekendheid met de soort. In een groeve bij Brunssum pleisterden op 9 september tien Duinpiepers. Op de Strabrechtse Heide werden tijdens enkele trektellingen in totaal 16 exemplaren geteld. Ook pleisterden hier meerdere groepjes, waarbij op 28 augustus zelfs een groepje van twaalf exemplaren werd waargenomen. Uit het voorgaande mag dan ook worden aangenomen dat de aantallen tijdens de systematische tellingen in de Groote Peel en bij Geleen representatief zijn voor de trekintensiteit elders in ZO-Nederland.

Hoeveel Duinpiepers zijn in het najaar van 1992 ZO-Nederland gepasseerd? Nemen we als uitgangspunt het standaard telfront van 200 meter en het gemiddeld aantal vogels per telling. Het tijdvak 20 augustus–30 september omvat 42 dagen c.q. tellingen. In de Groote Peel en bij Geleen is op 24 respectievelijk 20 betrekkelijk willekeurig gekozen dagen daadwerkelijk geteld, maar vaak niet de volledige dag (Duinpiepers trekken meestal in de ochtend, maar niet zelden tot in de middag). Hiermee rekening houdend kan worden berekend dat in de

genoemde periode over het telfront van 200 meter in de Groote Peel en bij Geleen minimaal 86 respectievelijk 109 Duinpiepers zijn getrokken! Extrapoleren we deze getallen naar een front van een kilometer breed dan gaat het al om 430 respectievelijk 545 exemplaren. Over een front van circa 25 kilometer, dit is de afstand hemelsbreed van de Groote Peel tot de Duitse grens of de breedte van Zuid-Limburg, worden duizelingwekkende aantallen van bijna 11 000 respectievelijk 13 625 gehaald! Zelfs wanneer we er van uitgaan (wat zeer onwaarschijnlijk is) dat over de helft van de regio geen enkele Duinpieper is getrokken, of dat er tijdens de helft van het aantal dagen geen Duinpiepers vlogen, blijven de aantallen fenomenaal, namelijk ongeveer 5500-7000!

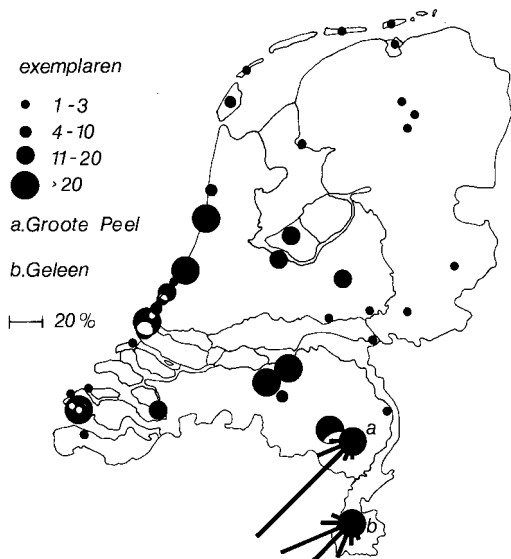
Impressies uit de rest van Nederland De situatie in de rest van Nederland is nog niet in detail bekend. Omwille van de actualiteit werd geen uitputtende poging ondernomen om de landelijke situatie te beschrijven. Zo zijn lang niet alle gegevens van trektelposten opgevraagd en is ook het archief van het Bijzondere Soorten Project niet-broedvogels van SOVON nog niet geraadpleegd. Eén ding is echter zeker: ook in andere delen van het land zijn veel Duinpiepers gezien.

Dit blijkt onder andere uit de 111 waarnemingen (minimaal 500 exemplaren) die op de telefonische inspreklijn van de Dutch Birding Association (DBA) werden ingesproken. Het is bekend dat slechts een zeer klein deel van de waarnemers hun waarnemingen op deze manier kenbaar maakt. Het aantal waarnemingen op deze inspreklijn vormt dus slechts het topje van een ijsberg en het geïmprementeerde overzicht (figuur 2) geeft niet meer dan een eerste grove indruk.

Uit alle delen van het land zijn meldingen binnengekomen. Het noordwesten en noorden komen er nogal bekaaid af, maar ook hier zijn de aantallen relatief gezien uitzonderlijk. Van sommige andere delen van het land (bijvoorbeeld Gelderland) is niet duidelijk of Duinpiepers er daadwerkelijk schaars waren. Aannemelijker lijkt dat waarnemingen niet zijn doorgegeven of dat de soort niet herkend werd.

Relatief grote aantallen pleisterende Duinpiepers werden gemeld in Midden- en Zuid-Nederland, zoals in Flevoland, in het Kootwijkerzand (max. 15 exemplaren), bij Den Bosch (max. 10), in de Drunense Duinen (max. 17) en op de Strabrechtse Heide (max. 12).

Langs de kust werden vanwege de stuwing opvallend hoge aantallen waargenomen. De aantallen namen van noord naar zuid toe. Langs de Nollidijk bij Vlissingen passeerden in totaal 125 exemplaren, met op 11 september een verbazingwekkend totaal van 53. Maar ook de (ingesproken) aantallen rond Den Haag (max. 11 op 11 september), Katwijk (max. 17 op 6 september) en de

Figuur 2. Overzicht van waarnemingen op de DBA-lijn, met aanvullingen van Vlissingen (Nollidijk), Haarlem en Texel. Tevens zijn de vliegrichtingen (in procenten) op de telposten Geleen en Groote Peel aangegeven. *Observations from elsewhere in The Netherlands in autumn 1992 (incomplete). Flight directions at two migration observation sites indicated (in percentages).*

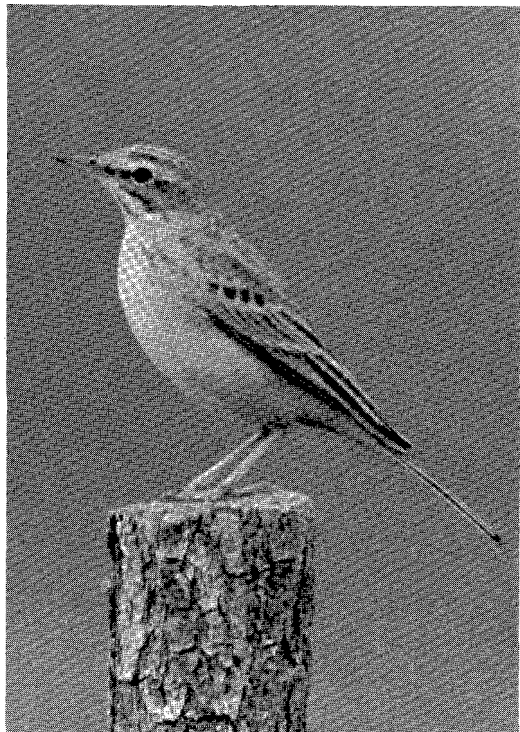
Maasvlakte (max. 24 op 12 september) liegen er niet om. Bij Haarlem werden tijdens trektellingen in totaal bijna 30 trekkers genoteerd (max. 11 op 13 september).

De meeste waarnemingen stammen uit de week van 10-16 september. Meldingen van eind augustus zijn zeer schaars en blijken vooral afkomstig uit het zuidoosten van het land. Het gaat daarbij niettemin om relatief grote aantallen (Strabrechtse Heide 15 en Geleen 20 exemplaren). Dit zou kunnen wijzen op een snelle en vrij omvangrijke doortrekgolf eind augustus die zich vooral tot deze regio lijkt te hebben beperkt.

Herkomst van de vogels

Het is op dit moment niet mogelijk om te berekenen hoeveel Duinpiepers in het najaar van 1992 ons land zijn gepasseerd. Het is niet ondenkbaar dat het getal in de orde van grootte van 10 000 of wellicht 15 000 ligt. Zeker is dat de aantallen zo groot waren dat er sprake moet zijn geweest van meer dan normale doortrek.

De precieze herkomst van door West-Europa trekkende Duinpiepers is niet bekend (Cramp 1988, Glutz von Blotzheim & Bauer 1985). Meestal wordt aangenomen dat de Duinpiepers die ons land passeren afkomstig zijn uit Noord-Duitsland, Denemarken en Zweden (Bijlsma 1987). De

Duinpieper, Spanje (Mies Koks). *Tawny Pipit* *Anthus campestris*.

enorme aantallen die in 1992 Nederland bereikten, moeten echter grotendeels van elders afkomstig zijn, aangezien de broedpopulatie in genoemde landen door de landelijke coördinatoren van het Europese Atlasproject op hooguit 300-650 paren wordt geschat (archief European Ornithological Atlas Committee, J. Bekhuis).

Waarschijnlijk waren bij de influx van 1992 verder oostelijk broedende populaties betrokken, bijvoorbeeld uit Polen of het GOS. Hier immers broeden nog relatief grote aantallen Duinpiepers (archief EOAC). Een aanwijzing voor een meer oostelijke herkomst is bovendien de nogal afwijkende westelijke gemiddelde trekrichting die bij Geleen werd vastgesteld (234 graden, $N=42$). Ook de gemiddelde trekrichting in de Groote Peel (229 graden, $N=49$) mag als vrij westelijk worden aangemerkt. In normale jaren wordt te Geleen een veel zuidelijker trekrichting aangehouden, namelijk 212 graden ($N=47$). Deze komt goed overeen met de gemiddelde trekrichting die werd vastgesteld op een tiental telposten verspreid over Limburg (209 graden, $N=34$, Ganzevles *et al.* 1985) en op de ZW-Veluwe (212 graden, $N=126$, naar Bijlsma 1978). Interessant in dit verband is ook de trekrichting in het najaar van 1985, toen bij Geleen eveneens een voor het binnenland groot aantal van 43 Duinpiepers werd geteld (Schols 1986). Ook toen bleek de gemiddelde trekrichting westelijker dan in andere jaren te zijn, namelijk 231 graden ($N=29$).

Het lijkt er op dat in de meeste jaren vooral doortrek van Duitse, Deense en Zweedse vogels in Nederland plaatsvindt. Dit uit zich dan in bescheiden aantallen die in richtingen tussen ZW en ZZW over ons land trekken. In sommige jaren vindt een meer of minder grote influx plaats van vogels uit gebieden die vermoedelijk oostelijker liggen.

Over het hoe en waarom van dergelijke influxen valt (nog) niet veel te zeggen. De jaren van 1985 en 1992 werden niet gekenmerkt door langdurige perioden met harde oostenwind. In de eerste helft van september 1992 kwamen maar enkele dagen voor met een dusdanig sterke oostenwind dat verdrifting het gevolg zou kunnen zijn geweest. Westen- tot zuidwestenwinden domineerden deze periode. De tweede helft van september kende wel veel (zuid)oostenwinden, maar toen waren de meeste Duinpiepers al gepasseerd. Grootschalige verdrifting lijkt dus niet voor de hand te liggen, hoewel wij een slag om de arm willen houden zolang de meteorologische omstandigheden in Oost-Europa nog niet geanalyseerd zijn. De vraag of een mogelijk (extreem) goed broedsucces in 1992 als verklaring kan worden aangedragen, is voorlopig ook niet te beantwoorden. Wie dus weet waarom Duinpiepers in sommige jaren (en in 1992 op massale wijze) kiezen voor een meer westelijke trekweg, mag het zeggen!

Dankwoord Dank aan alle vogelaars die hun waarnemingen van Duinpiepers op de DBA-lijn hebben ingesproken en tevens aan Hans Gebuis en Ruud van Dongen die ze bereidwillig voor dit overzicht ter beschikking stelden. Verder dank aan Hans Groot (telpost Haarlem) en A. van Gilst, S. Lillipally, G. Davidse en vooral Pim Wolf van de telpost Nolledijk, Vlissingen, voor hun trektelmateriaal. P. van Tilburg en J. Vereijken waren verantwoordelijk voor een groot deel van de trektellingen in de Groote Peel. Frans Schepers en Adriaan Dijkse leverden waarnemingen uit het BSP-niet broedvogels van Zuid-Limburg en Texel.

Summary

The Tawny Pipit is a regular migrant in small numbers in The Netherlands. Exceptional numbers were recorded during systematic migration counts in autumn 1992 at two locations in the southeast of the country. Between 20 August–30 September 67 migrating birds were counted in Geleen, Limburg (186 observation hours) and 49 at Groote Peel, Noord-Brabant (184 h) (fig. 1). Observations suggest that migration elsewhere in the southeast of The Netherlands was equally intense. This leads to the conclusion that at least some thousands of Tawny Pipits must have passed this area.

In the rest of the country numbers were exceptional as well, especially along the coastline (fig. 2). Most birds were recorded between 3 and 16 September. As breeding populations of Germany, Denmark plus Sweden (the countries most likely to be the origin of migrating Tawny Pipits in The Netherlands) probably do not exceed 650 pairs, it is thought that the origin of birds involved in the 1992 influx must have been more easterly, perhaps Poland or the CIS. The observation that relatively many migrating birds flew west (as compared to S-SW in "normal" years), supports this conclusion.

Literatuur

- BIJLSMA R. G. 1978. Het voorkomen van de Duinpieper *Anthus campestris* op de Zuidwest-Veluwe, Nederland (2). Trektijd. Limosa 51: 122-131.
- 1987. Duinpieper *Anthus campestris*. In SOVON. Atlas van de Nederlandse Vogels. SOVON, Arnhem.
- BUESINK H. 1985. Najaarstrek van piepers & leeuweriken. Tijdschrift 30(1): 7-50.
- CRAMP S. (ed) 1988. The birds of the Western Palearctic 5. Oxford University Press, Oxford.
- GANZEVLES W., HUSTINGS F., SCHEPERS F., UMMELS J. & VERGOOSSEN W. G. 1985. Vogels in Limburg. Publ. Natuurh. Genoot. Limburg 35 (5-15). Maastricht.
- GLUTZ VON BLOTZHEIM U. N. & BAUER K. M. 1985. Handbuch der Vögel Mitteleuropas 10. Aula, Wiesbaden.
- LENSINK R. & KWAK R. 1985. Vogel trek over Arnhem in 1983 met een samenvatting over de periode 1981-1983 en methodieken voor het bewerken van telmateriaal (2): Soortbeschrijvingen. Rapport in eigen beheer, Arnhem.
- LWVT. 1985. Handleiding tellen van zichtbare landtrek. SOVON, Arnhem.
- MOSTERT K. & LAPONDER D. 1988. Opmerkelijke vogel trek tijdens oostelijke winden in najaar 1987, Monster en Westduinpark (Den Haag). Vogeljaar 36: 204-213.
- SCHOLS R. 1986. Opmerkelijke najaarstrek van Duinpiepers over Vrouwenbos, Beek in 1985. Mededelingen LWVT 5: 29-30.
- SCHOPPERS J. 1991. Zichtbare vogel trek over Arnhem najaar 1990, met een samenvatting van aantallen over de periode 1981-1990. Vogelwerkgroep Arnhem e.o., Arnhem.

*Ran Schols & Carlo van Seggelen, p/a Dr.
Nolenslaan 85-I, 6136 GK Sittard*

Aanvaard voor opname 21 november 1992